

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ VS ПРАВОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСУВАННЯ

NATIONAL IDENTITY VS LEGAL GLOBALIZATION: LEGAL PROBLEMS OF BALANCE

Ковний Ю.С., к.е.н.,
адвокат

Стаття присвячена розгляду сучасних тенденцій розуміння можливостей збалансування національної ідентичності та правової глобалізації у правовій політиці демократичної держави.

Констатовано, що початок нового XXI століття характеризувався глобалістичною ідеологією. Думки науковців зводилися до того, що з часом саме загальносвітові норми і правила стануть в основі державницького існування. Останніми роками світ спостерігає зростання негативної реакції на глобалізацію, тому стала домінувати національна ідеологія у державотворчій та правотворчій діяльності. Посилення впливу скептиків глобалізації призвело до більш протекціоністської, ізоляціоністської та націоналістичної політики, деякі з яких фундаментально загрожують опорам сучасного міжнародного порядку.

Вказано, що в контексті боротьби двох протилежностей на державному рівні окремої країни необхідно визначитися з правовою політикою щодо домінування того чи іншого явища.

Доведено, що принцип збалансованості національних ідентичних парадигм та загальної правової глобалізації дозволить урівновжити сучасне правове систему трансформаційного суспільства. При цьому вагомо розуміти, що бездумне запозичення іноземного правового досвіду державотворення та реформування правової системи призводить до нівелювання основ національної ідентичності та загалом може бути навіть загрозою державності.

Вмотивовано, що комплексний підхід міжсекторального спрямування та інтегративність методологіювання у правовій політиці дозволить збалансувати національну ідентичність і загрози правової глобалізації суспільства. Вказане стосується поєднання багатьох сфер як то економічної складової держави, її мовної політики, політики протидії дискримінації, муніципальної стратегії розвитку державності, децентралізації влади, можливості участі різних груп в управлінні державною, врахування інтересів національних меншин в комплексній національній доктрині, захист культурних прав людини.

Ключові слова: національна ідентичність, правова глобалізація, правова політика, інтеграція, держава, суверенітет.

The article is devoted to the consideration of modern trends in understanding the possibilities of balancing national identity and legal globalization in the legal policy of a democratic state.

It was established that the beginning of the new XXI century was characterized by globalist ideology. The scientists' opinions were reduced to the fact that, over time, it is universal norms and rules that will become the basis of the state's existence. In recent years, the world has seen an increase in the negative reaction to globalization, which is why national ideology began to dominate state-building and law-making activities. The growing influence of globalization skeptics has led to more protectionist, isolationist, and nationalist policies, some of which fundamentally threaten the pillars of the modern international order.

It is indicated that in the context of the struggle between two opposites at the state level of a separate country, it is necessary to decide on a legal policy regarding the dominance of one or another phenomenon.

It has been proven that the principle of balancing national identical paradigms and general legal globalization will allow to balance the modern legal system of the transformational society. At the same time, it is important to understand that mindless borrowing of foreign legal experience of state-building and reforming the legal system leads to the leveling of the foundations of national identity and, in general, can even be a threat to statehood.

It is motivated that a comprehensive approach of interdisciplinary direction and integrative methodology in legal policy will allow to balance national identity and threats of legal globalization of society. This refers to the combination of many areas, such as the economic component of the state, its language policy, anti-discrimination policy, municipal strategy for the development of statehood, decentralization of power, the possibility of participation of various groups in state management, consideration of the interests of national minorities in the comprehensive national doctrine, protection of cultural human rights.

Key words: national identity, legal globalization, legal policy, integration, state, sovereignty.

Постановка проблеми. Масова міграція та глобалізація створюють нові та глибокі виклики для систем права та законодавства в усьому світі. Тому на юридичному рівні слід акцентувати увагу на основних світових тенденціях мультикультурної співпраці та деформації та обговорювати критичні питання, пов'язані з культурною стабільністю, структурною інтеграцією та соціальною згуртованістю.

Глобалізація призводить до трансформації багатьох правових явищ, зумовлює кризу соціальної реальності та синергетичні відхилення невизначеного характеру. Репрезентативно тут є думка професорів І. Жаровської та О. Бикова у тому, що «цивілізація змінюється, і разом із нею змінюється вся політична та правова реальність. Такі зміни зумовлені в сучасну епоху не тільки історичним поступальним розвитком людства, але й глобалізаційними процесами, які щоразу пришвидшують трансформацію всього людського існування. Політична система, її складники, як-от правова система, система законодавства, правова культура та політична влада, одні з найперших відчують зміни під впливом глобалізаційного про-

стору» [1, с. 18]. Вектор розвитку глобалізованого права неможливо переконливо передбачити. Вказане зумовлює потребу розв'язання багатьох проблем, що виникають в сучасному трансформованому соціумі, серед них одним з найважливіших є питання протидії національного та глобального чинника у суспільно-політичному і державно-правовому житті.

Стан дослідження. В умовах глобалізаційної трансформації та пандемічної кризи активізувалися дослідження цілісного рівня, які б спеціалізувалися на аналізі закономірностей формування нормативно-правового забезпечення стратегії національної політики держави.

Питання правового регулювання муніципальних прав, глобалізації та суверенітету були предметом розгляду таких науковців: О.М. Балінської, С.Г. Стеценка, І. Жаровської, Н.Ортинської, М.Ю. Щирби та інших. Безумовно ширше це питання досліджували представники іноземних правових шкіл, зокрема Parker B., Walter S. та Hobolt S.B. та інші.

Ціллю цієї наукової статті є розгляд сучасних тенденцій розуміння можливостей збалансування національної

ідентичності та правової глобалізації у правовій політиці демократичної держави.

Виклад основних положень. Розгляд задекларованої проблематики слід розпочати з пояснення термінопонять, оскільки саме їх розуміння є відправною точкою дослідження.

Іноземні науковці вказують, що ретельний аналіз національної ідентичності як концепції показує, що національна ідентичність насправді є комбінацією «чотири в одному»: інституційної ідентичності, ідентичності інтересів, культурної ідентичності та ідентичності ненаціональної спільноти, з механізмами формування, що характеризують єдність первісного стану та конструктивного, експресивні форми, що характеризуються єдністю свідомості та дії, зміст, що характеризується єдністю політики та культури, і механізми підтримки, що характеризуються єдністю емоцій та особистого інтересу [2].

Про комплексність цього явища Ф. Руссіано, доводячи, що «конструювання національної ідентичності частково походить від співвідношення між Я-внутрішнім образом (уявленням) нації (або національною свідомістю нації, або іміджем, який її громадяни мають про свою країну) та Я-зовнішнім образом нації (уявлення нації про її місце в міжнародному контексті) сприйняття нації на міжнародній арені» [3].

Національна наукова школа узгодила розуміння національної ідентичності розуміють «відчуття колективної належності до конкретної національної спільноти, її культури» [4, с. 57], усвідомлення людиною власної приналежності до певної групи, яке дає їй змогу визначити своє місце в соціокультурному просторі.

Провівши глибинне дослідження розуміння національної ідентичності Н. Мельник вказала, що «українські дослідники концепт національної ідентичності розуміють у поєднанні з соціокультурним аспектом буття суспільства, тоді як європейські звертаються також і до концепту «культурна ідентичність», розширюючи межі розуміння концепту. Спільними у структурі запропонованих понять є: історико-культурна спадщина, традиції власної країни, моральними цінностями, ідеалами, переконаннями, національним суверенітетом, знання і повага історії, знання національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, потреб тощо» [5, с. 113].

Тепер звернемося до понятійного тлумачення глобалізації. Її сутністю визначають події, що відбуваються в усьому світі шляхом швидкого зближення до форми єдиного інтегрованого світу, де економічні, соціальні культурні, технологічний, бізнес впливи перетинають традиційні кордони і кордони, такі як нації, національних культури, час, простір. Глобалізація створює різноманітні виклики та нові проблеми, на які необхідно відповісти, тому право має потенціал використати глобалізація на благо життя [6]. Однак саме синергетичний підхід аналізу детермінує невизначеність наслідків. Тому ми не можемо передбачити.

Національна ідентичність на зовнішньому рівні репрезентується через державний суверенітет. В свою чергу філософсько-правова доктрина правової глобалістики розглядає суверенітет як анахронізм, що втрачає свій потенціал для суспільно-правової реальності. Прогнозовано, що в майбутньому провідну роль у політико-правовому устрої суспільства будуть відігравати єдині світові стандарти та норми, домінуюче становище займатимуть міжнародні інституції та транснаціональні компанії, котрі матимуть потенціал до домінування у політико-владному механізмі. Таку радикальну позицію не можна сприймати як за абсолют.

Початок нового XXI століття характеризувався глобалістичною ідеологією. Думки науковців зводилися до того, що з часом саме загальносвітові норми і правила стануть в основі державницького існування.

Останніми роками світ спостерігає зростання негативної реакції на глобалізацію. «Демонтаж системи вирішення суперечок Світової організації торгівлі (СОТ) і протести проти міжнародних фінансових установ, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), є вираженням негативної реакції на економічну глобалізацію. Політична глобалізація також зазнає негативного впливу, оскільки виборці та політики критикують обмеження, які міжнародні інституції накладають на національний суверенітет. Такі різноманітні міжнародні організації, як ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), Міжнародний кримінальний суд і Європейський Союз втратили важливих держав-членів, а ініціативи щодо нових міжнародних угод було важко укласти» [7]. Негативна реакція не пов'язана зі значними коливаннями громадської думки проти глобалізації, а радше є результатом її політизації. Посилення впливу скептиків глобалізації призвело до більш протекціоністської, ізоляціоністської та націоналістичної політики, деякі з яких фундаментально загрожують опорам сучасного міжнародного порядку. Праксіологічною демонстрацією цього може слугувати результати референдуму щодо виходу Великобританії з Європейського союзу. «Результати британського референдуму щодо членства в Європейському Союзі (ЄС) сколихнули Європу. Хоча Британія є винятком, коли йдеться про силу євроскептицизму, антиімміграційні настрої та настрої проти істеблішменту, які призвели до результатів референдуму, набирають сили по всій Європі. Хоча немає доказів короткострокового ефекту зараження подібними референдумами про членство в інших країнах, голосування за Brexit, тим не менш, створює серйозний виклик для політичного істеблішменту в Європі» [8].

Як матеріальні, так і нематеріальні причини спричиняють негативну реакцію глобалізації, і ці причини взаємодіють і опосередковують одна одну. Наслідки формуються відповідно суспільних акторів, національних урядів і міжнародних політиків. Ці відповіді можуть або поступитися глобальній негативній реакції та посилити її, або протистояти їй.

Нині все більше науковців акцентують увагу на цінності національного і його домінуванні у світі. Так ізраїльський філософ та політолог консервативного спрямування Йорама Хазоні у книзі «Гідність націоналізму» проголошує настання нової епохи трансформації світового порядку, коли «на зміну глобалізму йде націоналізм» [9].

Останніми роками світ спостерігає зростання негативної реакції на глобалізацію. У цій статті розглядаються природа, причини та наслідки негативної реакції глобалізації. Це показує, що, всупереч поширеному наративу, негативна реакція не пов'язана зі значними коливаннями громадської думки проти глобалізації, а радше є результатом її політизації. Посилення впливу скептиків глобалізації призвело до більш протекціоністської, ізоляціоністської та націоналістичної політики, деякі з яких фундаментально загрожують опорам сучасного міжнародного порядку. Як матеріальні, так і нематеріальні причини спричиняють негативну реакцію глобалізації, і ці причини взаємодіють і опосередковують одна одну. Наслідки формуються відповідно суспільних акторів, національних урядів і міжнародних політиків. Ці відповіді можуть або поступитися глобальній негативній реакції та посилити її, або протистояти їй.

В контексті боротьби двох протилежностей на державному рівні окремої країни необхідно визначитися з правовою політикою щодо домінування того чи іншого явища. «Цінність самобутності нині виступає мотиваційним чинником, що уможливорює національне етнокультурне відродження, прояви якого не завжди вкладаються в загальноцивілізаційні глобалістичні тренди» [10, с. 214].

Векторальність впливу окремих факторів є взаємодіючою. Наприклад такі категорії як спільність території, мови, історичного спадку, культурних парадигм, релігій-

них доктрин, національної свідомості та інші цінності національно-етичного характеру схильні консолідувати націю та бути основою домінування державно-національної ідеології у правовій системі. Поряд з тим загрози зовнішнього характеру, серед яких міграційні потоки, етнічний сепаратизм, домінування дифузних зон спільного проживання різних етносів, відсутність демократичної стратегії у сфері запобігання дискримінації на основі етнічної та національної приналежності – все це сприяє дисбалансу правової системи держави та негативно впливає на політичну систему суспільства. Більше того може стати атрактором етно-національних криз, етнічної боротьби, терористичних та військових загроз.

Особливо проблема вказаного стану стає для держав, що утверджують свою суверенну державність та територіальну цілісність. Для України питання національної самобутності чи глобального підпорядкування має ключове значення. «Сучасні світові глобалізаційні процеси несуть загрозу нівелювання та втрати етнокультурної самобутності народів. Вони постають тією зовнішньою рушійною силою, що значно впливає на соціокультурні процеси усередині держави. Глобалізація та культурна уніфікація виступають також стійкими чинниками нищення етнічної ідентичності, яка забезпечує відчуття стабільності та психологічної безпеки етнічної групи. Етнос, представники якого відчужені від власної етнічної культури, позбавлені почуття причетності до надбань їхніх попередників, може швидко та безслідно розчинитися серед інших етнічних спільнот. Саме тому стійка та усвідомлена етнічна ідентичність є безумовним фактором збереження та розвитку етнокультурної самобутності українців» [11].

Вказане стосується не тільки сучасного історичного етапу, коли Україна веде війну за незалежність і власну державність, але й буде актуальним у повоєнний час, оскільки актуальними питаннями будуть щодо зміни вектору розвитку, зокрема імплементації загальнодержавних стандартів якого зразка ми надамо перевагу після нашої перемоги.

На нашу думку, основною відповіддю на це питання буде використання принципу збалансованості. Ми вважаємо, що абсолютне, повне, навіть часто «сліпе» запозичення іноземного правового досвіду державотворення та реформування правової системи призводить до нівелювання основ національної ідентичності та загалом може бути навіть загрозою державності. Право поряд з іншими функціями виконує одну з найважливіших – репрезентує ментальні, онтологічні, ордологічні ціннісні виміри народу.

Варто погодитися з О. Проць в тому, що «процеси глобалізації у правовій сфері, а так само євроінтеграції України суттєво впливають на національну правову систему і, зокрема, на правову культуру. Це передовсім виявляється в інтенсивній взаємодії національної правової культури і правових культур інших держав, особливо європейських, відповідно до обраного Україною зовнішньополітичного вектору розвитку». Науковець вказує, що «взаємодія має відбуватися на паритетних засадах, без культивування єдиних правових стандартів, зі збереженням наявних відмінностей між різними правовими культурами. Такий діалог покликаний сприяти взаєморозумінню, подоланню замкнутості кожної з них і водночас запобігати їх злиттю. Розв'язання внутрішніх проблем, що виникають у національній правовій системі і загострюються в умовах глобалізації, можливе за допомогою узгодження всіх її елементів на основі збереження правоментальних цінностей українського етносу» [12].

В. Кириченко проводить потужний науковий аналіз впливу національної ідентичності на суспільну консоліда-

ції і доходить до висновку, що «концепт національної ідентичності у глобалізованому світі в межах переважно багатонаціональних у етнічному розумінні суспільств передбачає інклюзивність, яка є головною ознакою по-сучасному прочитаної національної ідентичності. «Інклюзивна» національна ідентичність розкривається як необхідна компонента, яка забезпечує і безпеку громадян, і саме фізичне існування країни, підтверджуючи, таким чином, свій глибокий консолідаційний потенціал та значення для суспільства. Саме цей консолідаційний потенціал створює необхідні умови для якісного та ефективного публічного управління, яке є неможливим за умов суспільного хаосу, а тим більше громадянського протистояння чи розпаду держави» [13].

Ми погоджуємося, що інклюзивність має слугувати вагомим принципом правової етнонаціональної політики держави, оскільки протилежний акцент на винятковості народу, нації чи окремих етносів призводить до возвелення окремих представників чи членів національної групи, руйнує конституційний принцип рівності, законності, верховенства права, деформує всі аксіологічні парадигми правової держави.

Запропонований вище підхід збалансованості перш за все відображається у правовій політиці держави. Провідними китайськими експертами визнано, що основна причина кризи національної ідентичності полягає в неефективності самоврядування національних держав. Вони пропонують комплекс заходів, котрі б сприяли розбудові національної ідентичності в глобальну епоху: (1) сприяти реформі політичної системи, досліджувати демократичні моделі управління та створювати інституційні передумови для національної ідентичності; (2) сприяти економічному розвитку, забезпечувати справедливість і гарантувати інтереси національної ідентичності; (3) розвивати національну культуру, посилювати ціннісну інтеграцію та збагачувати культурне значення національної ідентичності; та (4) визнавати різні рівні розвитку громади та сприяти інтеграції громади в національну ідентичність [2]. Доречно саме такий підхід використати в національній правовій стратегії етнополітичного спрямування.

Висновок. Початок нового XXI століття характеризувався глобалістичною ідеологією. Думки науковців зводилися до того, що з часом саме загальносвітові норми і правила стануть в основі державницького існування. Останніми роками світ спостерігає зростання негативної реакції на глобалізацію, тому стала домінувати національна ідеологія у державотворчій та правотворчій діяльності.

Доведено, що принцип збалансованості національних ідентичних парадигм та загальної правової глобалізації дозволить урівноважити сучасне правову систему трансформаційного суспільства. При цьому вагомо розуміти, що бездумне запозичення іноземного правового досвіду державотворення та реформування правової системи призводить до нівелювання основ національної ідентичності та загалом може бути навіть загрозою державності.

Вмотивовано, що комплексний підхід міжсекторального спрямування та інтегративність методологіювання у правовій політиці дозволить збалансувати національну ідентичність і загрози правової глобалізації суспільства. Вказане стосується поєднання багатьох сфер як то економічної складової держави, її мовної політики, політики протидії дискримінації, муніципальної стратегії розвитку державності, децентралізації влади, можливості участі різних груп в управлінні державною, врахування інтересів національних меншин в комплексній національній доктрині, захист культурних прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жаровська І. М., Биков О. М. Проблеми впливу на особу глобалізаційних проявів сучасної правової реальності *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2018. Вип. 52(1). С. 17-20.
2. Zhuojun W., Hualing H. National Identity in the Era of Globalization: Crisis and Reconstruction. *Social Sciences in China* 2014. Vol. 2, P. 139-154, DOI: 10.1080/02529203.2014.900889
3. Rusciano F. L. The Construction of National Identity: A 23-Nation Study. *Political Research Quarterly*. 2003. Vol. 56, No. 3. P. 361–366.
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир: *Видавництво Житомирського державного університету імені І. Франка*. 2009. 558 с.
5. Мельник Н. І. Концепт "національна ідентичність" у сучасних філологічних дослідженнях європейських та вітчизняних дослідників *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2022. Вип. 53(1). С. 111-115. С. 113.
6. Parker B. Ngadino, peranan hukum dalam globalisasi ekonomi, *Jurnal Pembaharuan Hukum*, Januari-April 2014, V. I N. 1. P. 59-65.
7. Walter S. The backlash against globalization. *Annual Review of Political Science*, 2021. Vol. 24(1) P. 421-442.
8. Hobolt S.B. The Brexit vote: a divided nation, a divided continent *Journal of European Public Policy*, 2016 Vol. 23:9, P. 1259-1277, DOI: 10.1080/13501763.2016.1225785.
9. Hazony Y. *The Virtue of Nationalism*. N.Y.: Basic Books, 2018.
10. Вільцанюк І. Становлення національної свідомості крізь призму осмислення суспільно-державних цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) *Українознавство*. 2020. № 3. С. 213-223.
11. Шакурова О. Вплив етнічної ідентичності на збереження та розвиток української етнокультурної самобутності *Українознавство*. 2020. № 3. С. 201-212.
12. Проць О. Збереження самобутності національної правової культури в умовах євроінтеграції та глобалізації *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 229-233.
13. Кириленко В. А. Національна ідентичність та її вплив на суспільну консолідацію і ефективність публічного управління *Питання культурології*. 2022. Вип. 39. С. 32-39.